

CONFLICTUL TRANSNISTRIAN ȘI ROLUL UNIUNII EUROPENE ȘI SUA ÎN SOLUȚIONAREA ACESTUIA

Constantin SOLOMON

Catedra Istoria Românilor

The present article analyzes the process of negotiations for solving the Transnistrian conflict starting with 1992, stressing namely the negotiations in the format „5+2”.

After signing the plan of Actions – the European Union – Republic of Moldova, the EU and USA agreed to participate at the negotiations as observers, by undertaking the new format „5+2”.

The negotiations format „5+2” includes 2 parts – Republic of Moldova and Transnistria, two mediators – OSCE, the Russian Federation, Ukraine, and observers – US and the European Union.

Due to the lack of a politic will of these two sides implied in the conflict, and first of all from Russian Federation, the conflict is still not being solved until present times.

Once EU and USA started to take part at the process of negotiations, the positions of Republic of Moldova has Strengthened. There have been created some real premises for the definite settlement of the Transnistrian conflict.

Procesele politice care au dus la proclamarea independenței Republicii Moldova au provocat, în același timp, și separatismul din partea de est a țării. Deși în 2009 se împlinesc deja optsprezece ani de independență a Republicii Moldova, aceasta este știrbită de conflictul din regiunile de est (Transnistria) care, decurgând cu intensitate diferită în diferite perioade, rămâne încă nesoluționat, „înghețat”.

Conflictul din raioanele de est ale Republicii Moldova, intrat în circuitul uzual cu denumirea de conflict transnistrian, face parte sub aspect tipologic din categoria celor care au trecut, în decursul dezvoltării lor, prin faza confruntărilor armate.

Conflictul transnistrian afectează statalitatea moldovenească asemeni unei maladii grave. În mod cert, atâta timp cât această „maladie” nu va fi tratată, independența Republicii Moldova nu va avea o credibilitate deplină. Este cunoscut că un tratament este eficient doar în cazul în care a fost pus diagnosticul corect. Cu toată vechimea și importanța sa, conflictul transnistrian, o perioadă îndelungată, nu s-a aflat în centrul atenției societății din Republica Moldova, iar unele teme legate de acesta sunt tabuizate și azi.

Pentru a putea aborda chestiunea soluționării conflictului transnistrian, este necesară formularea cu precizie a parametrilor acelei stări a statalității, când conflictul va putea fi considerat soluționat, iar statul moldovenesc își va dobândi integritatea.

Pe lângă gradul înalt de pericolozitate pentru situația internă, conflictul transnistrian are un potențial de instabilitate regională: orice moment de tensiune în Transnistria riscă să se transforme într-un conflict regional cu implicarea altor state, în special al Ucrainei, României, Rusiei.

Din 1992, procesul de negocieri între părțile aflate în conflict este orientat pe două direcții: 1) determinarea statutului Transnistriei și 2) luarea unei decizii în privința contingentului militar rus aflat în Transnistria.

În legătură cu aceasta, trebuie de menționat că interesele Federației Ruse în această regiune au un rol considerabil în evoluția conflictului. Ele se manifestă în câteva aspecte: în primul rând, interesele ruse sunt de ordin geostrategic. Partea rusă consideră prezența sa pe teritoriul Republicii Moldova, inclusiv militară, drept o posibilitate de a exercita influență în Balcani. O astfel de poziție a fost exprimată în repetate rânduri atât de către Guvernul rus, cât și de diferite mișcări politice din Rusia.

În al doilea rând, interesele Rusiei poartă un caracter politic. Unitățile de trupe rusești din Transnistria sunt ultimul contingent militar al Federației Ruse dislocat în Europa dincolo de granițele Statului rus. Retragerea acestor trupe ar putea fi considerată ca o cedare în fața Occidentului și ar lipsi Rusia de anumite pârghii de influență în zona dată.

În consecință, interesele geostrategice și politice pe care le are Rusia în regiunea transnistriană explică suportul politic, economic și militar acordat de această țară regimului de la Tiraspol.

La 21 iulie 1992 a fost semnată Convenția cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova, cunoscută sub numele „Convenția Elțin–Snegur”. După semnarea Convenției, conducerea țării noastre a solicitat Președintelui în exercițiu al OSCE ca în Moldova să fie trimisă o misiune care ar urmări aplicarea în practică a acestei convenții.

La 15 august 1992, la întâlnirea a 15-a a Comitetului Înalților Funcționari de la Praga, dl Adam Daniel Rotfeld a fost desemnat reprezentant personal al Președintelui OSCE, având mandat de a studia situația din raioanele din stânga Nistrului ale Republicii Moldova, a consulta toate părțile interesate în reglementarea conflictului și de a elabora propuneri privind ajutorul care ar putea fi acordat Moldovei de către OSCE [1]. În urma întâlnirilor cu toate Părțile interesate (conducerile Moldovei, Ucrainei, Rusiei și României), Adam Rotfeld a întocmit un raport, care a fost prezentat CÎF al OSCE la 4 februarie 1993. În baza acestui raport, CÎF a hotărât instituirea unei misiuni OSCE de lungă durată în Republica Moldova „cu scopul de a contribui la realizarea unei reglementări politice durabile și atotcuprinzătoare a conflictului în toate aspectele lui” [2]. În martie 1993, misiunea OSCE își avea deja oficiu permanent la Chișinău.

La cererea Moldovei, la sfârșitul lunii aprilie 1993, în procesul de negocieri se include OSCE. Recomandările OSCE au însemnat o cotitură în procesul negocierilor privind soluționarea conflictului transnistrian. Misiunea OSCE numai în 1993 a întocmit peste 20 de rapoarte și a elaborat un proiect de statut special al raioanelor de est ale Moldovei, care a stat la baza proiectului de statut juridic special al republicii nistrene elaborat de Parlamentul Republicii Moldova [3].

De menționat că Federația Rusă nu și-a abandonat intențiile de a-și legaliza prezența trupelor sale în Transnistria prin „Sistemul garanțiilor militare”. Moscova a dat și dă vina pentru nerespectarea angajamentelor sale pe liderii separatiști de la Tiraspol, care, chipurile nu permit evacuarea și distrugerea echipamentului militar și a armamentului rusesc. Realmente, Rusia trage de timp sperând ca prin presiuni economice și politice să determine regimul de la Chișinău să accepte legalizarea prezenței militare ruse pe teritoriul Republicii Moldova.

Acest lucru s-a manifestat deosebit de clar în așa-numitul „Memorandum Kozak”, document elaborat de către Dmitri Kozak, reprezentantul Președintelui Federației Ruse, în înțelegerea pe care a avut-o Președintele Republicii Moldova, Vladimir Voronin, și cu liderul de la Tiraspol, Igor Smirnov, plan susținut de Ucraina.

Încă în vara anului 2003, bazându-se pe cercetările realizate de Institutul de Politici Publice, O.Nantoi a propus formula cunoscută în prezent cu denumirea „Strategia 3D”, ce prevedea demilitarizarea, decriminalizarea și democratizarea raioanelor de răsărit ale Republicii Moldova. De menționat doar că peste un an, în vara anului 2004, un grup de experți din partea diferitelor organizații nonguvernamentale, inclusiv de peste hotare, au elaborat în baza „Strategiei 3D” un „Plan de acțiuni” [4]. Această strategie a prezentat un interes deosebit atât la Chișinău, cât și la Washington și Bruxelles, însă nu a fost realizată în practică.

Alegerile în Ucraina din ianuarie 2005, intenția conducerii acestei țări de a se integra în structurile euro-atlantice și a Uniunii Europene au schimbat parțial viziunea ucraineană referitor la problema transnistriană. Noi condiții de reglementare a conflictului transnistrian au fost create odată cu implicarea mai activă a noului Președinte al Ucrainei V.Iușcenko în problema transnistriană. La 22 aprilie 2005, partea ucraineană a dat citire unui propriu plan de reglementare a conflictului. Acest plan președintele ucrainean V.Iușcenko l-a numit „șapte pași spre reglementarea conflictului transnistrian”.

La 28 iulie 2005, Președintele Republicii Moldova, V.Voronin a semnat decretul pentru promulgarea Legii cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria) [5].

Partea moldovenească și-a îndeplinit angajamentele asumate în cadrul noului parteneriat cu Ucraina, referitoare la prezentarea propriei concepții cu privire la reglementarea diferendului transnistrian. Legea a oferit un punct clar de plecare și în raporturile cu partenerii internaționali în eforturile de a lichida de pe harta Europei moderne această zonă a separatismului, generatoare de riscuri și instabilități.

La 18 iulie 2006, la Chișinău, a avut loc o conferință internațională la care savanții – juriști americani – Mark Meyer și Christopher Borgen au prezentat raportul „Dezghetarea unui conflict înghețat: aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova”. Nerecunoscuta „rmn” a fost clasificată de către savanți ca un „regim de facto”. Astfel de regimuri sunt tratate ca subiecte parțiale ale dreptului internațional. „Statutul lor unic generează anumite drepturi și responsabilități, în primul rând ce țin de acțiuni necesare pentru suportul și bunăstarea populației. Ele pot încheia acorduri, cărora li se conferă un statut mai jos decât cel al tratatelor. Pe lângă dreptul de a acționa pentru a-și susține populația, un „regim de facto” poate fi tras la răspundere pentru încălcarea dreptului internațional”, – se subliniază în raport [6].

Potrivit experților de la International Crisis Grup (ICG), organizație multinațională independentă, nonprofit, menită să prevină și să soluționeze conflicte de pe mapamond, o implicare mai mare din partea UE și SUA în procesul de reglementare a conflictului transnistrian este esențială „pentru această parte săracă și instabilă a Europei” [7].

Încă la 28 iunie 2001 Republica Moldova a semnat cu UE Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est. În acest document, la cererea Rusiei au fost introduse două clauze, prevederi:

1. Uniunea Europeană să nu semneze un Acord de Asociere și Stabilizare cu Republica Moldova. (Acest acord ar deschide perspective, posibilități pentru integrarea Moldovei în UE).

2. Uniunea Europeană să nu se implice în soluționarea conflictului transnistrian.

Însă, după semnarea Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est de către Republica Moldova în politica externă a UE au avut loc schimbări esențiale.

În anul 2004, la UE s-au alăturat 10 state, iar în 2007 încă 2 țări: România și Bulgaria. Actualmente, UE încadrează 27 de state europene, cu aproximativ 492 de milioane de locuitori și produce peste 25% din Produsul Intern Brut mondial. UE este cel mai important centru economic, comercial, financiar, valutar, cultural din lume.

După 1 ianuarie 2007, Republica Moldova s-a pomenit la hotarele UE. Grație politicii europene de vecinătate, elaborată încă în 2003-2004, UE și-a revizuit parțial politica față de conflictul transnistrian.

În planul de acțiuni propus Republicii Moldova în cadrul politicii europene de vecinătate (PEV), UE vedea în soluționarea conflictului transnistrian stabilizare la hotarele UE.

După semnarea Planului de Acțiuni UE–Republica Moldova (februarie 2005-ianuarie 2008), Uniunea Europeană și SUA au dat acordul să participe la formatul de negocieri în calitate de observatori, câpătând formula „5+2”. Formatul de negocieri „5+2” include: două părți implicate – Republica Moldova și Transnistria; mediatori – OSCE, Federația Rusă, Ucraina; observatori – SUA și Uniunea Europeană.

De menționat că cu venirea UE și SUA la procesul de negocieri pozițiile Republicii Moldova s-au fortificat.

Nimeni nu contestă faptul că diplomația rusă a contribuit la relansarea negocierilor Voronin-Smirnov din 11 aprilie 2008 prin eforturi diplomatice. În realitate însă, adevăratul impuls pentru aceste negocieri a fost dat de Uniunea Europeană. Anume UE a schimbat realitățile de pe teren, forțând Tiraspolul să negocieze. Pentru prima dată după 1992 Moldova apare ca un partener care discută de pe late poziții „de forță” cu Tiraspolul. Acest lucru se datorează UE care are o strategie de susținere a reintegrării Moldovei promovată pe trei nivele.

Primul este exercitarea presiunilor asupra Transnistriei. Restricțiile de călătorie, dar mai ales lansarea misiunii de asistență la frontieră (EUBAM) și noul regim vamal introdus în martie 2006 sunt rezultatele implicării UE în procesul de reglementare transnistriană. Anume UE a exercitat presiuni asupra Ucrainei pentru a o face să implementeze noul regim vamal și a forțat indirect companiile transnistriene să se înregistreze la Chișinău. Combinația dintre noul regim vamal și EUBAM creează tensiuni sociale, politice substanțiale în Transnistria. Elitele au acces mai puțin la beneficiile corupte provenite din trafic și contrabandă. Populația este afectată de inflație și criza economică. Relansarea dialogului moldo-rus a contribuit la sistarea sprijinului rus pentru Transnistria. Anume UE a creat această situație din jurul Transnistriei și a pus bazele reintegrării spațiului economic unic al Republicii Moldova.

Al doilea element strategic al UE vizează europeanizarea Moldovei, spre a o face mai atractivă pentru locuitorii Transnistriei. Planul de acțiuni, acordul de facilitare a vizelor, asistența economică, asistența pentru serviciile vamale și de grăniceri și mai ales facilitarea comerțului fac parte din această strategie. Acest regim de facilitare a comerțului este aplicat doar statelor balcanice și Moldovei. Astăzi UE oferă Moldovei un nivel de asistență financiară aproape comparabil cu statele balcanice, care au o perspectivă de aderare la UE. În 2006-2008 exportul regiunii transnistriene în UE a crescut cu 59%, mai mult decât creșterea exporturilor în Rusia. Este mare dorința universităților transnistriene de a primi acreditare la Chișinău, astfel obținând acces la proiecte de cooperare internațională și burse europene pentru studenți. Adică, sunt doar câteva exemple prin care UE face Moldova atractivă și indispensabilă unor segmente importante ale societății transnistriene.

Al treilea element de strategie ține de promisiunea unor beneficii economice și mai mari în cazul reintegrării țării. Într-o Moldovă reunificată și locuitorii Transnistriei vor beneficia de asistența UE. Importante sunt discuțiile de finanțare internațională a unor proiecte de infrastructură a coridoarelor transeuropene de transport, care ar traversa Moldova, inclusiv Transnistria. Nu Rusia și nu Moldova vor finanța astfel de proiecte, ci anume UE și SUA [8].

La ședințele Comisiei Naționale de Integrare Europeană (CNIE), s-a subliniat permanent că Moldova dorește ca viitorul document juridic, care urmează a fi negociat cu Bruxelles, să ia forma unui Acord de Asociere și să prevadă perspectivă clară de aderare la Uniunea Europeană [9].

Conducerea statului a menționat nu o singură dată că pentru Moldova este foarte importantă atitudinea activă adoptată de președintele Federației Ruse, Dmitri Medvedev, față de procesul de soluționare a problemei transnistriene.

Uniunea Europeană manifestă un interes activ față de Republica Moldova în contextul politicii europene de vecinătate și în baza Acordului de Parteneriat și Cooperare Uniunea Europeană-Republica Moldova, inclusiv prin eforturile de soluționare a diferendului transnistrian.

Totodată, menționăm că a te baza numai pe UE în relația cu Moscova este insuficient. În acest sens, pot fi invocate inițiativele grăbite ale Reprezentantului UE pentru Republica Moldova, Kalman Miszei, susținătorul total al „spălării” imaginii lui Evgheni Sevciuk în vederea unei întâlniri la Parlamentul European cu „omologul” său Marian Lupu. Cum rămâne însă cu declarațiile pro-independență ale speaker-ului de la Tiraspol și chiar a indignării acestuia că Rusia nu mai tratează „la pachet” conflictele înghețate conferindu-i Republicii Moldova un statut privilegiat, inadmisibil pentru favoritul domnului Kalman Miszei care ține morțiș la independență?

De menționat că conflictul transnistrian este mai puțin complex și mai ușor rezolvabil, pornind de la câțiva factori.

În cazul conflictului transnistrian nu există doi factori importanți: factorul etnic și religios, factori care există în alte conflicte. Adică nu există ură, contradicții, tensiuni la nivelul ambelor maluri ale Nistrului.

Al doilea factor este existența unui plan al autorităților moldovenești de la sfârșitul anului 2006 pentru rezolvarea conflictului transnistrian. Planul ține cont de problemele tuturor părților implicate în conflict. Adică toate problemele să fie abordate în complex: problemele politice, economice, sociale, culturale etc. Problema constă în determinarea statutului Transnistriei în cadrul Republicii Moldova. Acest plan deocamdată n-a avut un efect benefic în rândul liderilor de la Tiraspol.

Al treilea factor este formatul de negocieri „5+2”.

Republica Moldova a înaintat o serie de inițiative de întărire a încrederii cetățenilor de pe ambele maluri ale Nistrului. Din lipsa unei voințe politice din partea actorilor implicați în conflict și, în primul rând al Federației Ruse, conflictul nu este rezolvat până în prezent.

Aplicarea unor garanții internaționale de acordare și menținere a statutului Transnistriei în cadrul statului unitar suveran Republica Moldova presupune excluderea factorilor care au contribuit, într-o măsură sau alta, la crearea stării de incertitudine. În acest sens, au prioritate următoarele măsuri de introducere a pachetului de garanții internaționale privind securitatea pentru Transnistria și Republica Moldova:

– retragerea grupului operativ de forțe rusești de pe teritoriul Transnistriei și utilizarea sau evacuarea munițiilor și armamentului rămas;

– crearea unui contingent de forțe pacificatoare internaționale sub egida OSCE, din componența căruia să facă parte, pe lângă militari din diferite țări, militari din statele-garante Ucraina și Rusia.

La 13 mai 2009, Președintele Republicii Moldova, V.Voronin, a avut o convorbire telefonică cu J.Solana, Secretar General al Consiliului Uniunii Europene. Interlocutorii și-au exprimat convingerea că inițierea formatului „5+2” va constitui un factor decisiv în identificarea unei soluții definitive a problemei transnistriene [10].

După cum arată experiența internațională de reglementare a altor probleme stringente și complicate, aplanarea acestui conflict este posibilă doar dacă se va proceda respectând principiile dreptului internațional și luând în considerație interesele legitime ale părților implicate.

Referințe:

1. Meeting of the CSO // Prague, Journal. - 1992. - No2. - P.2.
2. Final Report on the Conflict in the Left Bank Dniester Areas of the Republic of Moldova by the Personal Representative of the Chairman // Office of the CSCE Council Adam Daniel Rotfeld (Poland) Director of SIPRI. - Prague, 31 January 1993, p.3.
3. Solomon C. Rolul OSCE în menținerea stabilității în Republica Moldova. Moldova, România, Ucraina: integrarea în structurile europene // Perspectiva. - Chișinău, 2000, p.153.
4. Нантой О. Приднестровский конфликт – от консенсуса декларации к консенсусу действий // Экономическое обозрение. Логос пресс. - 2005. - № 14. - С.17.
5. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 2005. - Nr.101-103. - P.16.
6. Meyer M., Borgen Chr. Dezghețarea uni conflict „înghețat”: Aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova. – Chișinău, 2006, p.8.
7. Rusia nu este capabilă să reglementeze conflictul transnistrian // Moldova Suverană, 26 august 2004, p.5.
8. Popescu N. Întâlnirea Voronin–Smirnov în umbra Uniunii Europene // Moldova > Politic > Comentarii. 25 aprilie 2008. <http://www.azi.md/print/49099Ro>
9. Chișinăul dorește un Acord de Asociere cu perspectivă de aderare la UE // Moldova Suverană, 26 iunie 2008, p.1.
10. Vladimir Voronin a avut o convorbire telefonică cu Javier Solana // Moldova Suverană, 14 mai 2009.

Prezentat la 15.05.2009